BƏJYK VƏZIFƏLƏR UƢRUNDA

Ç. Çabarli

(Az. SJI qurultajındakь cьqьşьndan).

Firqənin Aprel qərarьndan sonra həjatьmьzda dənyş olduquna şybhə joqdur. Bunu bu gynky qurultaj və buradakь cьqьşlar da gəstərir.

Lakin firqənin həjatьmьzda dənyş jaratmaqa səbəb olan bu qərarьn lajiqincə həjata kecirilməsi, ondan jazьcьlarьn istifadə etməsi haqqьnda bir o qədər də coq iş gərylməmişdir.

Bu gyn jazьcьlarьn sьralarьnьn artmasь, jeni jetişən gənclərimizin qələm gətyrməsi təşkilat qomitəsini daha coq işləməjə məcbur edir. Halbu ki, gənc qələmlər sahibsiz kibi qalmьşlar. Onlar arasьnda kifajət qədər iş aparan joqdur.

Bir coq dramaturqlar teatroja və sajirə jerlərə myraçəət edirlər. Təşkilat qomitəsinə getməjirlər. Cynky təşkilat qomitəsində ojlə adamlar jaqdur ki, bu dramaturqlarьn əsərlərini oqujub onlara jol gəstərsinlər.

Gənc qadrolarьmьzь, gənc jazьcьlarьmьzь tərbijə edə biləcək iki myhym amil vardьr. Biri nəşrijjət, o biri isə mətbuatdьr. Əvvəla bunu da dejəlim ki, mətbuatda cьqan tənqidlərimizin kejfijjətini burada joldaşlar gəstərdilər. Bunun biri də Rəfilinin ezydyr. Bir də gəryrsən ki ədəbijjat qaldь bir tərəfə, gedir Ƣlejerdən tənqid jazьr, musiqidən tənqid jazьr. Halbu ki, ezy iki notanь jaza bilməjir. Mən deməjirəm ki, Ƣlejeri tənqid etmək olmaz, olar lakin Ƣlejeri tənqid edən hec olmazsa musiqini anlamalьdьr.

Odur ki, bu gyn bir jolla, sabah başqa jolla gedəndə dolaşьrlar. Ədəbijjatь jyksəltmək ycyn calьşmaq lazьmdьr. Mən bir məsələ haqqьnda dəxi danьşmaq istəjirəm. «Ədəbijjat qəzeti» jazьcь qadrolarьnьn rəhbəri olmalьdьr və bu məsələjə «Ədəbijjat qəzeti» fikir verməlidir. Bundan ətry «Ədəbijjat qəzetəsinin» hər bir işi dyzgyn olmalьdьr. Ancaq biz gəryryk ki «Ədəbijjat qəzeti» dyzgyn və myntəzəm cьqmajьr. Təşkilat qomitəsi bu məsələjə fikir verməlidir. «Ədəbijjat qəzeti» vasitəsilə bizdə jetişən və bəjyk qyvvət təşkil edən jeni jazьcьlar qadrosuna kəmək etmək lazьmdьr. Kəhnə jazьcьlar məsələsinə gəldikdə tənqidcilərin kəhnə jazьcьlara janaşmasь haqqьnda vaqtilə RUHULLA joldaş bir misal gəstərmişdi. Bizim qlasiqlərə də Ruhullanьn gəstərdigi kibi belə janaşmalьdьr. Qlassiqlər haqqьnda tənqidcilər coq xьrdacьlьq etməməlidir. Burada mən ÇAVID haqqьnda da bir necə kəlmə demək istəjirəm. Çavid burada dejir ki, mən sifariş yzrə jazьram. Çavidə sifariş verməmişlər oda o sifarişi jerinə jetirmişdir. Mənçə Çavidə sifarişi bizim imdiki devrimiz, quruluşumuz, myhitimiz, verməlidir. Mən ezym hec kəsə itaət etməjirəm, hec bir kəsdən də sifariş qabul etməjirəm. Mənə sifarişi bəjyk quruluşmuz, bəjyk myhitimiz və kytlə verir. Mən də onu jerinə jetirirəm. Sən Çavid quruluşmuzun 15 illijindən bu jaranan həjatь, bu devri gəryrsənmi, və ja gərmək istəjirsənmi? Bu barədə Çavid əz qət'i sezyny deməlidir. Biz Çavidə gəstərməlijik ki, onun jaradьcьlьq metodu dyzgyn dəgildir. Burada gəryryr ki Çavid məsələləri dərin gərə bilməjir, ja da gərə bilmək istəməjir. Çavidin 2—3 il bundan əvvəl jazdьqь «Pejqəmbərində» 1400 il bundan əvvəl Məhəmmədin kobut-qaba dillə dediji sezlər, çymlələr artьq gəz qabaqьndadьr. O sezlər, çymlələr imdiki əsrə jabancьdьr, ezgədir. Lakin Çavid onlarь modelizə edilmiş bir şəkildə jenə də vermək istəjir. O, səhv edir. Bu çymləni imdi Əli Bajramov mədənijjət sarajьnda, Lenin fabriki, 17-ci məktəbdə calьşan qьzlar, istehsalatda işləjən qadьnlar qabul edə bilərlərmi? Əlbəttə joq. Onlar bu sezlərə, bu çymlələrə imdi gylərlər. Cynky o həjat coqdan məhv olub getmişdir. Cynky o həjatdan coqdan atlanьb kecmişlərdir.

Çavidin «Şex Sən'anь»—dini mydafəə edir. Ça vidi jenidən şəqə gətirmək ycyn teatro onu bu il ləri dəjişdirərək verdi. Teatro bu əsəri verməklə onu bədii çəhətçə hec bir şejini itirməmişdir.

Biz imdiki quruluşumuzu bytyn dərinliji ilə barabar mənimsəməlijik. Madam ki, mən ezym bu quruluşumuzu hiss edə bilməjirəm, onda nə çyrdə mə quruluşumuz uqrunda mybarəzə edən qəhrəman verə bilərəm. Odur ki, imdiki quruluşumuzun qəhrəmanlarь hiss etməli, onlarь bytyn dərinligilə mənimsəməli və ez əsərlərimizdə əks etdirməlijik. Mə bu qəhrəmanlarь hiss edirəm və olarь jazьram. Mə də vaqtilə gərə bilməjirdim, hiss edə bilməjird. Lakin imdi gərməjə, hiss etməjə calьşьram, mən də gəryrəm. Şura jazьcьsь ez jaradьcьlьqьnь, hərəkə təmajylyny imdiki həjatdan almalьdьr. Mən sosjalizm vətənimin əməkci xalqьnьn gələcək səadətini tə min edici əsərlər jaza bilərəm, jazacaqam da, lak bununla barabar jenidən qurulmaja, jenidən jeti məjə can atan, lakin həjatьn dərinlijini tezliklə qa raja bilməjən bə'zi jazьcьlar da vardьr. Onlar y də Mərkəzi Qomitənin qərarь əsasьnda gələcək Azə bajcan şura jazьcьlarь təşkilatь bu şərajiti dəxi nə zərdən qacьrmamalьdьr ki, imdiki quruluşumuzu gərməjə istedadь olan və onu gərməjə calьşan və hazьrkь quruluşumuzda iştirak etməklə ez jardьmь nь gəstərməgə calьşan jazьcьlara myəjjən şərai jaratmaq, kəmək etmək əldən gələn hec bir s əsirgəməmək lazьmdьr.

Qonqret məsələlər ətrafında jazdıqı mənzu-ələrində daha coq myvəffəq olur (Sərijjənin oly-). O həjatda meşçan nəş'əciliginə e'tiraz edir; barəzə və qələbə həjəcanlarını iləri syrərək ndərəçəsiz, axtalanmış nəş'əciligə e'tiraz edir və ilə oz jaradıçılıqında bir sıra xırda burzua yşgynlygy ifadə edən Rəfilijə jazdıqı «məktub»-da mybarəzə, inqilab mybarəzəsi və nəş'əni bu ybarəzədə aqtarmaq motivini iləri syrərək sijasi bədii gərys e'tibarilə xejli iləri gedir.

Vurqun «Şairin andı» ilə jeni tematiqaja kecir, ilabi məsələləri ihatə edir.

Juqarı qalqan xət boju ilə.

Əlan şeirlərinə və bununla zijalı dyşgynlygy, ncligin sevdagərligina qələm cəkən Vurqun «Fanar» kitabcasilə oz jaradıçılıqında myəjjən bir evş jaradır.

İstər tematiqasında cari içtimai-qonqret məsələlərin ystyn olması, istər dil və ifadə e'tibarilə ysasilə şən şeir texniqası sərbəst şeirciligin sol ymunələri əvəzinə mevzuun inkişafına gorə forja elastiklik vermək, qonqret material əsasında eirin daxili hərəkətini tə'min etmək fanarın idea- və bədii artıqlıqını tə'min edir.

«Şeirlərimi şiarlara dondərdim» dejə fəxr edən Vurqun haqlıdır. O «Fanar»ında neft işci şəhəri şairi kibi jazmaq istəjir:

«Qəfəsləri benzin
Və
Kykyrt qoqulu
Miljonların şairijəm...»

O ilk jazmaqı təçribə etdigi zaman kəndə qarşı qojduqu şəhərə, mə'dən işcilərinə myraçəətən «sənin dinlə jyksəlsin jamaqlı kəndimiz» dejərək kəndin sosialistləşməsi prosesində şəhərin və işci sınıfının rəhbərlik mevqeini tə'kid edir. Bakı işcilərinə jazdıqı «Raport»unda o bytyn səmimijjətlə oz jaradıçılıq qurslarını e'tiraf edərək taza jolunu ajırd edir: Vurqun «Fanar» ilə şeirə acıq sınıfı mybarəzə gətirir. O proletariatın vəzifələri noqteji-nəzərindən vaqtilə «Vətən», «Millət» kibi burzua mynəvvərlərinin matəm və irtiça şərqilərini ifşa edərək onlara qarşı «bytyn dynja işciləri birləşiniz!» deə internasional şiarın bədii ifadəsini verməklə ərq və qərb əməkciləri jolunun vahid olmasını təsbit edir.

Zijancıların xajinlikləri, qolxoz quruluşu məsələləri, kəndə gondərilən işci nymajəndələrinin gorykləri işlər, kəntdəki sınfi mybarəzənin davamı, qolcomaqların bir sınıf kibi təsvijəsi, eleqtrikləşmə kibi sosialist quruluşunun gozəllik mevzu'ları ətrafında S. Vurqun bir coq dəjərli parcalar jazmışdır.

Kəntdəki təbiət mənzərələri təsvirlərindən (pambıqcular) Vurqun şeirinin məzmun və idejasını zənginləşdirən bir vasitə kibi istifadə edir.

O bu şeirində żərbəciligi, qadınların qolxoz hərəkətindəki jeni işləri (zərbəci qomsomolcu Pari nbəlləri işə cəkir), qolxozda əmək intizamı jolunda mybarəzə «jenilikdən geri qalan kəhnəlik» monlları ilə mybarəzə edir.

Firqənin birligi, idealozi jyksəklik və internasionalizm uqrunda mybarəzə idejasını ihatə edən «Joldaş, Binger, dinxahoqo» şeiri coq qaraqterlidir. «Rot front» şeirində sənaje-malijjə planı uqrunda mybarəzə, bejnəlmiləl tərbijənin əhəmijjətini vermək ycyn təsərryfat və sijasi mybarəzə məqamlarını birləşdirərək coq qyvvətli və pofoslu misra'lar jaradır.

«Ordusunu cəkərkən jazdı. Genosse Telman
Halqalı zənçirlərin qırıldıqı bir zaman
Berlinin kəlləsində sancılacaq bu bajraq
Şeirin inandırmasa, gəl onun rənginə baq!».

«Fanar» Vurqunun myvəffəqijjətli və davamlı donysyny ifadə edir. Fanar, içtimai tematqanı proletarçasına vermək ysuluna bytynlygilə janaşmaq təçribəsi olaraq şairin jaradıçılıq; inkişafını tə'qib etmək məsələsində myəjjən bir mevqe dutur. Fəqət «Şairin andı» kibi «Fanar» kitabcası da Səmədi bu gynky gyvvətilə gostərə bilmir, zira S. Vurqun hər jeni verdigi əsərində proqres, artma və boj atma əlamətləri gostərir. O juqarı qalqan bir ədəbi inkişaf xəttilə iləriləjir. Bu onun qaraqterli bir xysusijjətidir. O, geniş sahədə inqilabı epos və içtimai liriqa jaradıçılıqına kecir.

«Qomsomol»—inqilab epopesjası

«Mən
Gynəşi jarışa caqıran
Bejyk gynlər şairijəm...»

S. Vurqun əz geniş iste'dadını, yzərində calışmada olduqu «Qomsomol» romanında verir. 32-ci ilin maj ajında jazmaqa başladıqı bu dastanı mənzumənin cap edilən qaraqterli parcaları onun ymumi və bədii qompozijası, tiplərin—obrazların içtimai qijmətləri haqqında fikir sojləməgə asanlıqla imkan verir. Bu roman Səmədin çiddi və jaradıçılıqının təməjjiz etmiş bir məhsuludur. Bu mevzu'da 20-ci illərdə Azərbajçan kəntlərində davam etmiş inqilab hərəkətinin, myxtəlif səhnələri təsvir olunur. Bu əsərdə dojyşkən qommunist gənclərin qaraqter və obrazları çanlandırılmışdır. Qomsomol haqqında jazılan başqa əsərlərə gorə burada qomsomol içtimai həjatın myxtəlif sahələrində sejr edilir: vətəndaş myharəbəsində sijasi hakimijjət uqrunda mybarəzə, həjat və məişət mynasəbətlərində qomsomolcuların obraz, qaraqter, iradə, ideja, baçarıqları, səhvləri, nøqsanları təsvir olunur.

İnqilab devri həqiqətlərimizi bədiiləşdirərək dasitanı bir həjəcan ilə ifadə və sejr etməgə myvəffəq olan Vurqun qonqret milli şərajit və xysusijjəti daxilində jetişən qomsomol obrazlarını verməklə jaradıçılıq prosesində əməli olaraq şəkilçə milli, myndərəçə e'tibarilə sosialist ədəbijjat məsələsini həll etmək istəjir. Onun qaraqter-obrazları myəjjən, jaşajan, inandırıçı qaraqter-obrazlardır. Onun realist xətlər, bojalar, səslər və həjəcanlarla verdigi tiplər—səçijjələr jaradıçılıq metodu məsələsində axtarış və təçribə devrindən təmamilə baş qurtararaq onun, bu gyn şura ədəbijjatında myəjjən olmuş və lajıq həqq qazanmış «sosialist realizmi» metoduna gəldigin gəstərir. O, romanda hər tərəfli insan qaraqterlərini həqiqətdə olduqu kibi bytyn mysbət və mənfi hallarilə jaratmaqla bir coq jazıcıların jaqa qurtara bilmədikləri sxematizmə dyşməjir, canlı, hərəkətli, real insanları verir. Səmədin tiplərini nəzərdən kecirdikçə onlar çanlanır, hərəkət edir, fiziki bir varlıq alırlar. Onun təsvirlərində jaşajan quru, əly, statik—quqla adamlar dejildir, əksinə di-

namik, onun ycyn də çanlь adamlardьr. O burada faqtlarь cьplaq verir, onlarь ymumiijətləşdirərək onlarьn bədii qompleqs-obrazьnь jaradьr. Bununla «faqtlar təsvirciligi»ndən uzaqda qalьr. Səməd əsərlərində jaratmaq istədigi baş qaraqter-obrazь qabaqcadan bəlliləşdirir, onun (və ja onlarьn) sifətində, uqrunda mybarəzə edilən içtimai-sijasi ideja ətrafьnda toplanmьş faqtlarьn syzgəçdən keçmiş tərkiblənmiş eqvivalentini verir. Bu surətlə proletariatьn inqilab mybarəzəsində rəhbər ideja və qaraqterləri şəxsində toplajan bu jeni insanlarь verməklə, adi həjatьmьzьn qəhramanlarьnь billurlaşdьrьr, həjat gedişində bəlkə hər kəsin təsadyf etdigi fəqət gorə bilmədigi o rəhbər adamlarь o ymumilik içərisindən ajьraraq bizə tanьdьr, bu jeni insanlarьn neçə əmələ gəlməsini və neçə sifətlərə malik, nə qyvvətdə iradəjə sahib olduqlarьnь gostərməklə onlarь jenidən dirildir, bu jaradьcьlьqdьr. Bu sosialist realizmi jaradьcьlьqьdьr. Bu jaradьcьlьq prosesində dialeqtik materializm goryşilə işləmənin nəticəsidir. «Qomsomol» romanь bu nev jaradьcьlьq prosesinin myvəffəqijjətli bir misalьdьr. Bəxtijar Şəhsyvar, Sarь Şəhstan və Çəlal bu nev tiplərdir.

«Qomsomol» romanьnda əly təbiət təsviri joqdur. Burada daqlar, qajalar, dərələr, jollar, iqlim, hava, ruzgar, qrub, aqşam doquş hərəkətli ifadələrsə şəkilləndirilmiş və çanlandьrьlmьşdьr. Bu təbiəti ifadə momentləri ozlərinə gorə xysusi məqsəd tə'qib etməjirlər. Bunlar içtimai obrazlarьn insan psixiqasь hallarьnьn verilməsi ycyn bir vasitəçi kibi iştirak edirlər, həm də əsərin ymumi idejasьnь və intibaini tamamlamaq ycyn, onun (əsərin) myhym bir ynsyry kibi iştirak edirlər. Jeni jazmaqa başlajanlar bədii əsərdə təbiəti neçə vermək lazьm gəldigini buradan ojrənə bilərlər.

Ejni vəzijjətdə işlənən simbolizm nymunələri bəjanda çinas və təşxis insan qaraqterlərində daxili ruhu təzadlarьn acьq və ajdьn verilməsi mevzuun inkişafь ycyn aldьqь myxtəlif xysusijjətdəki myqabil (mənfi) tiplərin jenə bytyn bir qyvvət və mətanət ilə ifadə edilməsi və beləliklə əsərin zəngin myndərəçəli və zəngin formalь bir vəhdət halьnda billurlaşmasь əsərin idejasьnьn vahid qompleqsini təşkil etmək ycyndyr.

o

«Qomsomol»un bytyn məqamlarda təşkil ediçi baş ideja-qaraqteri: möhkəm iradə və sьnifь şyur ilə inqilabь vəzifəsi gorən dəjuşkən qommunist gənçlərdir. Bu ideja-qaraqter əsas e'tibarilə Bəxtijarьn obrazьnda inkişaf etdirilmişdir. Şəhsyvar, Çəlal, Mirpaşa, Sarь Şəhistan bu mybarəzə həjatь jolunda myxtəlif qaraqter, iradə, hiss təmsil edən bu monolit obrazьn myxtəlif təzahyrləridir. Əz sьnifь mənşə' və tərbijələrinə gorə qomsomolun təzahyr edən bu myxtəlif nymajəndələrini gostərmək ycyn bir silsilə motiv və faqtlarь verməz. Səməd daima Bəxtijarьn, inkişafь yzərində duraraq onun obrazьnь tamamlajьr və b u n u n l a m ə h k ə m q o m s o m o l t i p i v e r i r. Bu çihət möhkəm suzet qonstruqsijasь nəqteji-nəzərindən jaxşь bir təşəbbysdyr, Səməd, romanьnьn coq haqlь olaraq ən qyvvətli misralarьnь, ən zəngin təbiət təsvirlərini, obrazlarьn qaraqterlərindəki ən kəskin və həll ediçi hallarь ojnaq və hərəkətli, gərgin və möhkəm psixolozi momentləri mybarəzənin sijasi idejasьnь və məqsədliligini qomsomolun qacaqlarla olan dəjyş səhnələrində və vətəndaş myharəbəsində—verir.

Vətəndaş myharəbəsi proletariatьn həqiqətən qəhramanlьq devrlərindəndir. Bunun ycyndyr ki əsərin qompozisija quruluşunda bu motif əsas mənbə olaraq qьrmьzь bir xətt ilə inkişaf etdirilərək davam edib gedir.

Səvə-səvə jazьlan səmimi və jaradьcьlьq həjəcanьnьn bytyn qyvvəti sərf edilən bu parcalarda istər obrazlarьn-qaraqterlərin psixo-idealozi inkişafьnь tə'qib etmədə, istər motiflərin dyzylyş və rabitələndirilməsində və bununla əsərin daxili dinamiqasьnь verməkdə və istərsə çanlanan təbiət levhələrinin şəklini çəkməkdə myəllif coq myvəffəq olmuşdur. Beləliklə «Qomsomol» inqilabi epupeja dərəçəsinə qədər qalqmaq qyvvətini alьr.

«Qomsomol»—şeirdə sosialist realizmi nymunəsi kibi.

Təbiətin sərt ojnaqlьqь içində tiplərini çiddi, fəqət xyrrəm torilə bilavasitə hadisəni inkişaf etdirərək verməklə şeirə qyvvətli bir başlanqьç jaratmьş olur. Səməd bu başlanqьçda bytyn tiplərinin qaraqterlərindəki əsas cizgiləri rəsm edir.

Bəxtijar—aqalьq və kələlik olmamasь uqrunda mybarəzə edən möhkəm iradəli hynərli bir işçi gənç və «hər şejdən əvvəl sadə bir insandьr».

Çəlal—proletariata baqlanan və bundan doqan vəzifələrini vaqtilə jerinə jetirən fəqət a'di dujqularьnьn qurbanь olan xьrda burzua gəncligi tərəddydy gostərən «hyçumlar, ysjanlar, sərt toquşmalar—ajьrьr insanь oz yrəgindən» dejə dyşynərək inqilab jolunda zəifləşən bir tipdir.

Myəllif oz tiplərini idealize etməkdən uzaqda qalaraq, bu tiplərini çansьz adamlar, dujqu və həjəcanьn myxtəlif, jyryşyk xətlərinə sahib olmajan adamlar şəklində verməjir. O, pisixolozi realizmi gostərmək ycyn ən hynərli və qorqu bilməjən qəhrəmanьnь belə əlymlə pənçələşmək məqamьnda diksindirir.

> «Əlym səngərində jaşamaq meji
> Onlarьn qəlbini hej dindirirdi
> Bə'zən Bəxtijarь diksindirirdi».

O, ətrafdakь həqiqəti unutmajьr, myxtəlif və inandьrmajan qyvvəsini daşьjan obrazla verməklə tiplərini bu həqiqi həjat şərajitindən alьr; bərk dəjyş ajaqьnda bir Paşa kibi zəif yrəkli qaranlьqa soxulub gizlənən adamçьqlarьn qaraqteri, jaralь ikən dəjyşən, əlyrkən əz içtimai idealь uqrunda mybarəzəni davam etdirməji joldaşlarьna vəsijjət edən Şəhsyvar kibi fədakarь gostərir.

Qomsomollarьn dəjyşdykləri sьnfi dyşmanlardьr. İnqilabьn onlara qarşь olduqunu, oz çijinlərində iqtisadi qyvvəsinin və sijasi aqalьqьnьn dyşməsini gorən və sьnfi şyurla və sьnfi bir hissijjatla qacaqçьlьqь bir əks inqilab jolu seçən adamlardьr. Qomsomollara qarşь mybarəzədə verilən bu dyşman tiplərin təsəvvyrlərindəki qyvvət, inad, vəhşət və aldatqanlьq bu mybarəzədə qalib və myzəffər cьqan qomsomol obrazlarьnь daha da qyvvətləndirir və bəjydyr:

> «Kyryn qumsal sahilində qaşlarьnь çataraq
> Qamçьsьnь dojyr suja hiddətindən Qəraj bəj
> Yç ajdьr ki ormanlarьn arasьnda jataraq
> Əl yzmyşdyr vətənindən, millətindən Qəraj bəj
> Qamçьsьnь dojyr suja hiddətindən Qəraj bəj»

...ja jaxud bunlarьn iç yzyny açmaqla, myəllif əks-inqilab hərəkətinin iqtisadi səbəblərini və sьnfi mahijjətini gostərmiş olur.

> Nədən mənim qabaqьmdan artanlarь jejənlər
> Kəlmə kyşgyl paltarьmь oz əjninə gejənlər
> İndi mənə aq olsunlar, xanimanьm daqьlьr,
> Qьzьl jelin inəklərim jad əllərdə saqьlьr».

Vətəndaş myharəbəsində qьzьl partizanlarьn ajaqь, Qьzьl ordunun obrazь qьsa fəqət kəsgin ifadə və xətlərlə verilməsinə baqmajaraq Qьzьl ordunun vətəndaş myharəbəsindəki rolu barədə Səmədin coq az jazmasь əlbəttə poemanьn noqsan çihətlərindən biridir. Sarь Şəhistan parcasьndan alьnan hadisə nə qədər qaraqterli və idealozi momentlərin işdə ozyny gostərməsi ycyn nə qədər maraqlь olsa da bytyn bunlar myzəffər Qьzьl ordu obrazьnьn onun qəhramanlьq təsviri ycyn coq azdьr.

Çiddi etnoqrafik xysusijjətlərilə verilən, topraq damda jaşajan Qьzjetərin obrazьnda jaradьcьlьq ysulu e'tibarilə myhym bir təşəbbys edilmişdir. Myəllif Qьzjetəri bytyn tarixi-milli sifətində verir. Onda olan dəjişiklik dərəçəsini və pisixolozi inqilabьn ifadəsində şablondan uzaq inandьrьçь səhvlər vermәsi və nihajət qlubda ejni obrazьn bu dəfə (ixtijar Sona) sifətində daha mybariz dəjişməsini verməsi qomsomollarьn qalibijjətini gostərmək ycyn ən zəngin və qonqret bir motivdir.

«Kənd və teatr» parcasь qomsomolun mədəni quruluş, sijəsi moarif və bədii vasitələrdən gyndəlik sijasi myçadələləri ycyn neçə istifadə etdiklərini gostərməklə romanьn qompozisijasь texniqasь noqteji-nəzərindən qaraqterlidir. Səməd bu motivdən romanda iştirak edən dyşman sьnьflarьn tarixini və onlarь əks inqilaba baqlajan iqtsadi işləri gostərmək ycyn bir ton kibi istifadə edir və bununla romanьn inkişafьnь asanlaşdьrьr.

Obrazlarьn tarixi hallarda sənətlərini verməklə oxuçuda onlarь bytyn və hər tərəfli təsəvvyr etmək prossesinin syr'ətlənməsinə komək edir. Buna gorə də jaradьcьlьq texniqasь e'tibarilə bu çihət qaraqterli bir moment olur.

Ajrьça qejd etmək lazьmdьr ki, burada gizli calьşan qommunist təşkilatь nymajəndəsi coq saja və zəif gostərilmişdir. İnqilabь içəridən hazьrlajan bolşevik qyvvələrin və təşkilatlarьn işi və təsviri gostərilməmiş qaldьqьndan bu hissəni qurtarmamьş sajmaq lazьm gəlir.

Əsərdə qomsomol Çəlal sevgi macərasь davamlь bir jer dutur. Səməd bununla məhəbbət məsələsini içtimai bir Problem kibi qojmaq istəmişdir. Bu məsələni ajrьça jazdьqь «Sevgi» poemasьnda myvəffəqijjətlə həll edərək, realizm əsasьnda içtimai liriqaja keçən Səməd «Qomsomol» romanьnda bu məsələni hələ qət'i həll edə bilməmişdir.

O, Çəlala donərək sojlədigi:

> «Sojlə nə ycyn dəjyşlərdəsən
> Qьzqьn dəmir kibi soludun birdən
> Gozəldir sevişib myrada çatmaq
> Sevgi bu topraqda dejildir jasaq
> Fəqət qyvvətinlə çahanь bildir
> Jaşamaq sadə bir sevgi dejildir»

Misra'larьnь sevgi, jaşajьş məqamlarьnьn xysusi bir şəkli gostərməklə məsələni həm həll etməmiş həm də bunun (sevgi tək) dyzgyn anlaşьlmamasь ycyn bir termin jaratmьş olur. Bu janlьşlьq sevgini həjat və mybarəzədə myçərrəd bir şəxs motiv kibi anlamaqdan irəli gələ bilər. Jenə bu sьrada Bəxtijara tərdə bajatь çaldьrmasь «Çəlal»ьn sevgi macərasьna mənfi əlaqə bəsləjən Bəxtijarьn noqteji-nəzərilə bir tərəfdən romanьn ymumi quruluşu və məfkurəvi möhkəmligi noqteji-nəzərilə digər tərəfdən kəsgin bir təzad təşkil edir.

S. Vurqun «Qomsomol» poemasьnьn yzərində daha diqqətlə, məs'ulijjət və ehtijatla calьşdьqьnь dil, lyqət, ifadə, vəzn, şəkil çihətlərində irəriləmələrilə doqrulta bilər.

Oquduqumuz parcalarda a'di hekajəçiklik və naqьlcьlьq əvəzinə qyvvətli və insanь hadisənin həqiqətinə inandьran obrazlar verməsi, mevzuun möhkəm suze və qonstruqsijasь içərisində inkişaf etdirilməsi əsərin texniqa e'tibarilə ystynlygyny əmələ gətərir. Geniş parcalarda yzərində myxtəlif bojalь çanlь insanlarьn, təşxis edilmiş təbiətin, hərəkət edən hadisələrin rəsm edilməsində myvəffəqijjət «sosialist realizm» metodunun nəticəsidir.

Vurqunun vəznində qьrьqlьq hiss etməjirsiniz. Vəzn, məzmun və idejanьn inkişafьna tabe olaraq myxtəlif tonlarda verilir (myndərəçə formanь tə'jin edir) Romanьn lyqət materialь səliqə və ehtijatla seçilmişdir. Mysbət bir çəsarətlə işlədilən xalq sozy ifadələrilə şeirdə soz əhjacьlьqь və soz jaradьcьlьqь məsələsi bytyn çiddijjətlə «Qomsomol» əsərində təçribə edilir.

Şeir və dilin inçəligini və gozəlligini tə'min etmək ədəbijjat və xysusilə xalq ədəbijjatь irsindən tənqid və işləmək jolu ilə istifadə etmək prinsipi tamam olmazsa da oz tə'sirini gostərir. Bununla belə «Qomsomolun» dilində ajrь-ajrь noqsanlar bizim şeir dilimizdə olan əksikliklər, naşьlьqlar az dejildir. Bu xysusda başqa jerdə.

Zəngin myndərəçəli geniş mevzularь birləşdirmək ycyn bəjyk ədəbi şəkillərin (poema, roman) şeirdəki ystynlygyny «Qomsomol» əsərilə bir daha doqrulur.

S. Vurqun bytyn bu texniki irəriləmələrilə «Qomsomol» romanьnьn myndərəçə və forma myvəffəqijjətlərini tə'min etmişdir.

«Qomsomol» myəllifin bəjyjən şairligini gostərir; bu qalibijjətdən qalibijjətə cьqan sosialist insanlarьn obrazьnь gostərir.

Qoj bu poema proletariatьn qəhramanlьq epopejasьnьn bədii ifadəsi, bədii pafosu olsun.

Qomsomol poemasьnьn indijə qədər jazьlьb çap edilən hissələri belə bir nəticəjə gəlmək, belə bir arzь etmək ycyn əsasdьr.

Janvar, 34 il.